

Nezamestnanosť ako sociálny jav, štruktúra nezamestnanosti, príčiny, dôsledky a riešenia problému v Slovenskej republike

Vladimír Paukovič

Lenka Holovčáková

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Fakulta verejnej správy

Katedra sociálnych vied

Abstrakt

Nezamestnanosť sa stala jedným z fenoménov, ktorý výrazne ovplyvnil vývoj na Slovensku po roku 1989. Ako relatívne dlho v slovenskej spoločnosti nepoznaný jav a jej prudký vzostup na začiatku 90-tych rokov, pred znamenala i rozpad československej federácie a ovplyvnila, a i v súčasnosti ovplyvňuje, celý rad spoločenských a politických procesov. Cieľom štúdie bolo poukázať na príčiny jej vzniku, faktory ktoré najvýraznejšie ovplyvnili jej vývoj, prístupy a opatrenia k jej riešeniu, v jednotlivých etapách spoločensko-politického vývoja. Príspevok sa venuje aj vybraným otázkam nezamestnanosťou ohrozených skupín obyvateľstva. Je pokusom o syntézu podstatných stránok problému. Vychádza z teoretických i praktických poznatkov odborníkov z oblasti sociálnych i ekonomických vied a štatistických údajov relevantných inštitúcií zaoberajúcich sa otázkou nezamestnanosti

Kľúčové slová: nezamestnanosť, štruktúra nezamestnanosti, ohrozené skupiny obyvateľstva

Úvod

Nezamestnanosť predstavuje jeden z najzávažnejších problémov, ktorý zasahuje do takmer všetkých stránok života nielen nezamestnaného jednotlivca, ale aj jeho blízkych

a v konečnom dôsledku sa týka nielen tých, ktorí musia denne riešiť problémy v rámci obmedzených možností svojho statusu a ich blízkych, ale pociťuje to aj spoločnosť ako celok.

V minulosti pojem „byť zamestnaný“ bol pokladaný za samozrejmu súčasť života, v niektorých prípadoch dokonca ako „nutné zlo“, ktorému je potrebné sa podriaďiť. Až reálne pociťovanie dôsledkov, ktoré spôsobuje nezamestnanosť, zmenilo zmýšľanie ľudí a ich rebríček hodnôt, v ktorom zamestnanie zastáva jedno z popredných miest. V súčasnosti je takmer každé rozhodnutie človeka konfrontované s možnosťou straty zamestnania. Realizácia mnohých plánov je nevyhnutne spojená s predpokladom základných životných istôt, o ktoré nezamestnaný človek automaticky prichádza. Niektorí sa v pozícii nezamestnaného ocitne z objektívnych dôvodov (napríklad skrachuje podnik, v ktorom pracoval), ale vyvíja potom maximálne úsilie, aby bol v radoch nezamestnaných čo najkratšie, na druhej strane sú ľudia, ktorým vyhovuje bezpráčne dostávať štátne dávky. Niektorí ľudia sú často „dobrovoľne donútení“ (najmä matky s malými deťmi) rozšíriť rady nezamestnaných a pomerne dlho zotrvať v nich zotrvať, v dôsledku neschopnosti zosúladiť pracovný život s ostatnými stránkami života.

V súčasnosti už nikto nemôže povedať, že jeho sa tento problém netýka. Dnes možno ešte nie, ale zajtra, o týždeň, o pár rokov sa v pozícii nezamestnaného môže ocitnúť každý. Existencia jedného pracovného miesta je ovplyvňovaná existenciou iných pracovných miest. S cieľom boja s nezamestnanosťou sa neustále prijíma veľké množstvo opatrení, ktoré niekedy okrem toho, že neprinesú pozitívne výsledky, pôsobia dokonca v opačnom smere. V tejto štúdií sa pokúsime stručne priblížiť príčiny vzniku nepriaznivého javu, akým nezamestnanosť bez pochyb je, jeho vývoj, dôsledky a realizované stratégie a politiky riešenia v Slovenskej republike, tak ako sme ich poňali v našej bakalárskej práci.

1. Príčiny vzniku nezamestnanosti, vývoj, pozitívne a negatívne dôsledky opatrení zameraných na riešenie problému

Nezamestnanosť po roku 1989 vznikla dôsledkom radikálnych zmien vo fungovaní hospodárstva a ani mnohé pokusy o jej riešenie nedokázali tento vážny, nielen ekonomický, ale aj sociálny problém uspokojivo vyriešiť. Od tohto času bolo prijatých obrovské množstvo opatrení a vypracovaných stratégií boja s nezamestnanosťou. Najväčšie problémy spôsobuje vyriešenie predovšetkým problému dlhodobej nezamestnanosti, ktorá podľa Mareša (2002, s. 46) najviac postihuje „*nepružnú, dlhodobu nezamestnanú pracovnú silu, nekvalifikovú pracovnú silu, osoby s kumulovanými osobnými a sociálnymi handicapmi, príslušníkov etnických minorít a imigrantov, obyvateľov zo zaostávajúcich a vidieckých oblastí, zdravotne postihnutých a mladistvých, najmä problémových jedincov*“. Hoci v súčasnosti táto situácia vyjadrená v číslach nevyzerá až tak hrozivo ako v minulosti, zmeniť štruktúru nezamestnanosti nebolo a ani nebude jednoduché za predpokladu, že to bude vôbec možné. Každá vláda, ktorá sa

odvtedy dostala k moci, si za jeden zo svojich hlavných bodov kladie znižovanie nezamestnanosti a podporu podnikania. Bohužiaľ, mnohé prijaté opatrenia sú dôkazom toho, že častokrát to tak nie je.

Pod vysokú nezamestnanosť v 90-tych rokoch sa podľa Paukoviča (2007, s. 74) podpísali „predovšetkým špecifické problémy trhu práce a celkové štrukturálne problémy ekonomiky“, spôsobené regionálnymi rozdielmi, nízko platenou prácou, vysokým daňovým a odvodovým zaťažením a s ním súvisiace nelegálne zamestnávanie.

Závažný problém nepredstavoval, ani nepredstavuje len samotný počet nezamestnaných, ale aj ich štruktúra. Štruktúra nezamestnaných na Slovensku nezodpovedá požiadavkam podnikateľov, ponúkajúcich voľné pracovné miesta. Nízky podiel samozamestnaných osôb a im vypomáhajúcich rodinných príslušníkov je výrazným problémom vytvárania voľných pracovných miest, ktoré by mohlo pomôcť výraznejšie znížiť mieru nezamestnanosti. Čoraz viac ľudí nachádza uplatnenie v súkromnej sfére. Aj napriek tomu, že postupom času viac ľudí nachádzalo uplatnenie v oblasti služieb, tieto počty aj tak nie sú dostatočné na to, aby sa vyrovnali počtu uvoľnených pracovníkov z oblasti pôdohospodárstva a stavebníctva. Závažným problémom okrem počtu nezamestnaných je predovšetkým ich štruktúra z hľadiska doby nezamestnanosti. Najväčšiu skupinu z celkového počtu nezamestnaných tvoria dlhodobo nezamestnaní a dovolíme si ich nazvať aj nezamestnateľní ľudia.

Vo všetkých nižšie charakterizovaných obdobiach boli, sú a aj budú príčinami vzniku a pretrvávania nezamestnanosti podľa Paukoviča (2007) najmä problémy spôsobené rigiditou trhu práce, nízkou úrovňou vzdelania, nevhodnou kvalifikačnou štruktúrou a diskrimináciou v prístupe na trh práce.

1.1 Príčiny vzniku nezamestnanosti, vývoj, pozitívne a negatívne dôsledky opatrení zameraných na riešenie problému v rokoch 1989 - 1993

Revolúcia v roku 1989, okrem nesporného prínosu do takmer všetkých oblastí jednotlivcov i spoločnosti, priniesla so sebou jav, ktorý pre generácie našich prarodičov i rodičov predstavoval neznámy pojem – nezamestnanosť. Tá vznikla v dôsledku toho, že základnou úlohou v oblasti politiky zamestnanosti sa stala realizácia prechodu „od politiky plnej zamestnanosti“ (za každú cenu) k „aktívnej politike zamestnanosti“ (Ochotnický, 1990, s. 134).

Neekonomická štruktúra národného hospodárstva však nebola výsledkom činnosti jednotlivcov – máme na mysli obyčajných pracujúcich občanov, a tak bolo len otázkou času, kedy po zmene fungovania trhu dôjde aj k zmene štruktúry hospodárstva. Strach štátu z konfliktov, ktoré by mohli vyústiť do sociálno-politickej krízy, sa negatívne prejavil na vývoji nášho hospodárstva. Prakticky samotný štát dostal našu ekonomiku svojou liberálnou

cenovou politikou, prerozdelenými procesmi, dotáciami stratových a neperspektívnych podnikov až do takeého stavu, kedy každý pokus o jej ozdravenie a zefektívnenie jej výkonnosti sa musel nevyhnutne začať prepúšťaním nadbytočného počtu pracovníkov. Ekonomicky zmýšľajúci súkromní podnikatelia boli a sú ochotní zamestnávať a vyplácať mzdy len nevyhnutnému počtu pracovníkov, ktorí dokážu zabezpečiť fungovanie podniku. (Dolák – Troják, 1990, s. 102 - 103)

Možnosť presadiť sa a dosiahnuť viac vlastnou iniciatívou predstavovala výraznú motiváciu pre jednotlivcov v porovnaní so situáciou spreď roku 1989, keď aj „*vynikajúci jednotlivec bol degradovaný hmotne i spoločensky na úroveň priemeru*“ (Dolák – Troják, 1991, s. 108).

Tým, že „*administratívnu alokáciu pracovníkov*“ (Mihalik et al., 1994) postupne nahradilo obsadzovanie pracovných pozícií na základe pôsobenia ponuky a dopytu s cieľom čo najefektívnejšieho využitia pracovných a minimalizácie nákladov, došlo k radikálnemu zníženiu stavu zamestnancov na určitých pozíciách. Prechod na trhové hospodárstvo bol podmienený realizáciou ekonomickej reformy, ktorej dôsledkom bol enormný pokles dopytu, výroby, investícií, reálnych miezd, boj o prežitie a v mnohých prípadoch i krach stoviek podnikov, ktoré nedokázali obstáť v konkurenčnom boji a následné prepúšťanie rozšírilo rady nezamestnaných na úradoch práce. (Mihalik, 1994, s. 12)

Po schválení ekonomickej reformy v roku 1990 bola vypracovaná koncepcia sociálnej reformy, v ktorej bola stanovená povinnosť prijať legislatívne a inštitucionálne opatrenia, ktoré by redukovali dôsledky dovtedy nepoznanej sociálnej hrozby súvisiacej so stratou zamestnania, prudkého rastu životných nákladov a liberalizácie spôsobu odmeňovania. (Woleková, 1996)

Vážnu prekážku pri rozpracovávaní politiky zamestnanosti predstavoval problém súvisiaci s vymedzovaním kompetencií jednotlivých ministerstiev. Realizácia politiky trhu práce sa dostala napokon do kompetencie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny a jeho úlohou bolo vykonávať najmä funkcie súvisiace s vykonávaním evidencie nezamestnaných i voľných pracovných miest, informovanie potenciálnych zamestnancov i zamestnávateľov, poskytovania poradenských i rekvalifikačných služieb vrátane zabezpečenia hmotnej pomoci občanom, ktorí boli vedení v evidencii nezamestnaných. V kompetencii ministerstva bola, aj keď pomerne obmedzená možnosť stimulácie dopytu po pracovnej sile formou finančných zvýhodnení zamestnávateľov, angažovaním sa v oblasti zmluvného prepojenia národných trhov, rokovaním s odborovými organizáciami i organizovaním verejnoprospešných prác. Najdôležitejšou úlohou bolo teda vytvoriť predpoklady, ktoré by umožnili flexibilne reagovať na potreby trhu práce a prispievať k jeho funkčnosti najmä tendenciou efektívneho zvyšovania dopytu po pracovných silách. (Ochotnický, 1990)

Podľa údajov MP, SV a R SR (In: Rievajová, 2001) došlo prvýkrát v roku 1991 k prudkému nárastu nezamestnanosti, kedy priemerná miera nezamestnanosti dosiahla 6,62 %. Oproti roku 1990, kedy miera nezamestnanosti dosahovala len 0,56 %, stúpila takmer

dvanásťnásobne. Rok 1992 bol charakterizovaný stabilizáciou nezamestnanosti na úrovni 11,39 %. V dôsledku znižovania zamestnanosti a vynakladania malého objemu finančných prostriedkov na aktívnu politiku trhu práce dosiahla v roku 1993 priemerná miera nezamestnanosti 12,68 %. Legislatívne opatrenia, prijaté v roku 1993, v oblasti odvodov na nemocenské, dôchodkové a zdravotné poistenie, „motivujúce“ zotrvať čo najdlhšie v evidencii úradov práce postupne „vystrelili“ čísla evidovaných dlhodobo nezamestnaných do enormných výšok. V sledovanom období pripadalo v decembri roku 1991 na jedno voľné pracovné miesto 37 evidovaných nezamestnaných, v roku 1993 to bolo už dokonca 48 evidovaných nezamestnaných na jedno voľné pracovné miesto. Z hľadiska vekovej štruktúry predstavovali najpočetnejšiu skupinu evidovaných nezamestnaných mladí ľudia vo veku od 15 do 29 rokov. Celkový pravidelný nárast mladých nezamestnaných spôsobujú v letných mesiacoch absolventi stredných a vysokých škôl, ktorých nárast kulminuje pravidelne v septembri. V roku 1991 tvorili mladí nezamestnaní v priemere 47,9 % z celkového počtu nezamestnaných, ku koncu septembra tvorili dokonca až 48,5 % z celkového počtu evidovaných nezamestnaných, v roku 1992 tvorili v priemere 47,1 % z celkového počtu evidovaných nezamestnaných, v septembri ich podiel dosiahol 48,9 %, v roku 1993 tvorili v priemere 47,3 % z celkového počtu evidovaných nezamestnaných, pričom v septembri ich podiel predstavoval až 49,5 %. V roku 1991 sa po prvýkrát začala prejavovať dlhodobá nezamestnanosť. Za dlhodobo nezamestnanú je označovaná osoba, ktorá je v evidencii nezamestnaných dlhšie ako 1 rok a v decembri roku 1991 jej podiel z celkového počtu evidovaných nezamestnaných predstavoval 6,1 %. Kým v roku 1992 bola priemerná miera nezamestnanosti 11,39 % a bez práce bolo evidovaných priemerne 285 511 osôb, v roku 1993 vzrástla priemerná miera nezamestnanosti na 14,38 %, čo znamená, že priemerne bolo evidovaných 323 216 ľudí bez práce.

Poklesom výroby v zbrojárskom priemysle došlo k vážnej kríze strojárskoho a elektrotechnického priemyslu, ktorý nedokázal tak flexibilne reagovať neustále meniace sa požiadavky trhu. Znížením dopytu po prácach stavebného charakteru po roku 1990 došlo aj k masívnemu prepúšťaniu stavebných pracovníkov, zamestnaných Ministerstvom výstavby a stavebníctva SR a následnému formovaniu nového typu trhu práce stavebných pracovníkov, na ktorom pôsobia malé stavebné firmy, najímajúce si pracovníkov podľa potreby, ktorá je určovaná množstvom zákaziek. Do konca roka 1993 prešlo procesom privatizácie viac ako 85 % stavebných podnikov. (Mihalik et al., 1994)

Hoci v prvých rokoch po prechode na trhové hospodárstvo došlo k celkovému poklesu priemyselnej výroby, najväčšiu krízu v dôsledku prudkého poklesu odbytu zbraní zaznamenal zbrojársky priemysel. Pokles odbytu po výrobkoch, produkovaných zbrojárskym priemyslom bol spôsobený najmä ukončením studenej vojny, rozpadom a následnou stratou najväčšieho odberateľa našich zbraní, ktorým bol Sovietsky zväz, štruktúrou sortimentu, ktorý nezodpovedal požiadavkám trhu a technologickou zaostalosťou. Rozpad domáceho trhu v dôsledku poklesu rozpočtov slovenskej armády definitívne uzavrel brány mnohých zbrojárskych podnikov a ich zamestnanci rozšírili rady nezamestnaných. V týchto rokoch

došlo aj k likvidácii mnohých neperspektívnych podnikov, ku ktorým patrili napríklad aj Magnezitka Ťahanovce, Niklová huta Sereď a ďalšie. V mnohých prípadoch sa práve rozdelením a prevzatím veľkých podnikov súkromnými podnikateľmi predišlo ich krachu a tým aj prepusteniu všetkých zamestnancov. Reštrukturalizáciou však aj napriek tomu došlo k prepúšťaniu aj v týchto podnikoch (Korcová, n.d.).

Prvé masové prepúšťanie začiatkom 90. rokov postihlo ako prvých príslušníkov rómскеho etnika, u ktorého je podľa Lukáča (2001, s. 18) „*najväčšia koncentrácia rizikových kultúrnych a sociálnych znakov*“. Ich nízka úroveň vzdelania, a tým aj nízka prospešnosť pre podniky, rozhodla a naďalej rozhoduje vo veľkej miere o ich pozícii na trhu práce. Mnohí Rómovia, ktorí v tomto období prišli o zamestnanie, sú nezamestnaní doteraz a po tak dlhom čase si už doslova zvykli na to, že štát sa o nich postará, preto ani nejavia snahu už nie obnoviť, ale nanovo získať pracovné návyky. (Gabrielová, 2000)

Za účelom poskytovania pomoci a zmiernovania následkov pri vyrovnávaní sa s množstvom zmien, ktoré súviseli s prechodom na trhové hospodárstvo, boli zriadené úrady práce a do zákonov bol zapracovaný inštitút minimálnej mzdy, životného minima, hmotného zabezpečenia v nezamestnanosti a valorizácie dôchodkov. Opatrenia prijímané v prvých po-revolučných rokoch však neboli orientované na tvorbu pracovných príležitostí a poskytovanie pomoci podnikom na vyrovnanie sa s novou situáciou na trhu, ale predovšetkým na tvorbu záchranej sociálnej siete. Ďalšou dôležitou úlohou bolo vytvorenie také-ho právneho i sociálneho prostredia, ktoré by jednotlivcov stimulovalo k prevzatiu zodpo-vednosti za vlastné sociálne postavenie a životnú úroveň. V praxi to mali zamestnanci mož-nosť realizovať aplikáciou oprávnení a rešpektovaní povinností v roku 1990 prijatého zákona o kolektívnom vyjednávaní, zákona o zamestnanosti a novela Zákonníka práce. (Woleková , 1996)

1.2 Príčiny vzniku nezamestnanosti, vývoj, pozitívne a negatívne dôsledky opatrení zameraných na riešenie problému v rokoch 1994 - 1998

Vážnym sociálnym problémom sa najmä od roku 1994 stala dlhodobá nezamestna-nosť a s ňou súvisiace nadmerné zaťaženie štátneho rozpočtu v dôsledku vyplácania sociál-nych dávok. Ešte aj existujúci systém sociálnej pomoci motivoval predovšetkým ľudí bez vzdelania radšej k zotrvaní v pozícii nezamestnaného namiesto zaujatia aktívneho postoja k zmene svojho stavu. Rozdiely medzi tým, čo by zarobili a tým, čo dostali od štátu nepred-stavovali dostatočnú motiváciu zamestnať sa. (Woleková, 1996)

Prioritu v oblasti poskytovania pomoci pri uplatňovaní sa na trhu práce, aspoň podľa oficiálnych vyhlásení, predstavovala pomoc nezamestnanosťou najviac ohrozeným rizikovým skupinám, ku ktorým patrili predovšetkým absolventi stredných a vysokých škôl, mladiství

nepokračujúci v príprave na povolanie, dlhodobo nezamestnaní, občania so zdravotným postihnutím a občania po prekročení 50 rokov veku. (Rievajová, 2001).

V roku 1994 pokračoval rast nezamestnanosti a priemerná miera nezamestnanosti podľa údajov MP, SV a R SR (In: Rievajová, 2001) dosiahla 14,38 %, čo znamená, že na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny bolo priemerne evidovaných 366 168 osôb. V roku 1995 došlo zásluhou realizácie vládou schváleného Programu podpory verejnoprospešných prác k poklesu dlhodobej nezamestnanosti. Priemerná nezamestnanosť dosiahla v tomto roku 13,76 % a bez práce bolo v priemere evidovaných 349 821 osôb. V uvedenom roku došlo aj výraznému nárastu nezamestnaných absolventov stredných a vysokých škôl a mladistvých nepokračujúcich v ďalšej príprave na povolanie.

V rámci tohto programu našlo krátkodobé zamestnanie 33 310 dlhodobo nezamestnaných osôb. Polovica z týchto ľudí vykonávala verejnoprospešné práce v obciach, zvyšok pracoval v mimovládnom sektore a v štátnej správe. Aj napriek výraznej podpore tohto programu zo strany Fondu zamestnanosti a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny sa z dlhodobejšieho hľadiska nepodarilo zmeniť základnú štruktúru nezamestnanosti a zvrátiť nepriaznivý trend rastu nezamestnanosti. Najvyššou mierou dlhodobo nezamestnaných, ktorá v priemere presiahla 450 dní, boli postihnuté okresy s najvyššou mierou nezamestnanosti – Michalovce, Rožňava, Spišská Nová Ves. V okresoch s najnižšou priemernou mierou nezamestnanosti – v Trenčíne, Bratislave a ich okolí boli nezamestnaní uchádzači o zamestnanie evidovaní v priemere kratšie ako 300 dní. Negatívne dôsledky dlhodobej nezamestnanosti sa odrážajú aj v znížení „osobnej pripravenosti na trvalý a efektívny výkon práce“ (Woleková, 1996). V roku 1996 hoci priemerná miera nezamestnanosti predstavovala 12,63 %, v máji uvedeného roku došlo prvýkrát od rozdelenia Československa k poklesu nezamestnanosti pod 12 %.

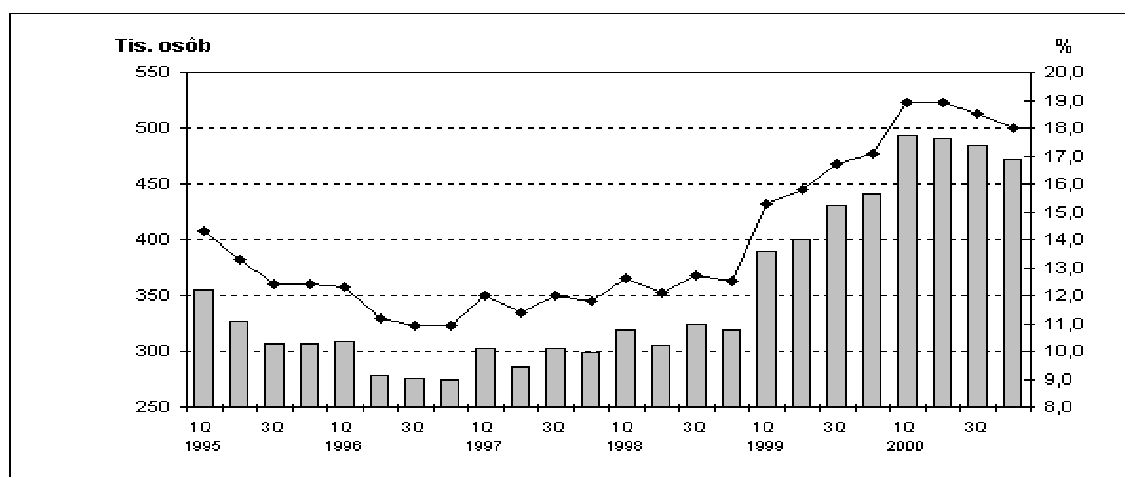
V dôsledku demografického vývoja a snahy udržať rast produktivity práce sa rok 1997 a po ňom nasledujúce roky (viď Graf č. 1) niesli v znamení rastu nezamestnanosti. Priemerná miera nezamestnanosti v uvedenom roku bola na úrovni 12,94 % a v porovnaní s rokom 1996 sa počet nezamestnaných zvýšil v priemere o 12 383 osôb. (MP,SV a R, In: Rievajová, 2001)

Oblasť sociálnej politiky nebola prioritnou oblasťou v období vládnutia Vladimíra Mečiara. Realizáciu sociálnej politiky v uvedenom období Woleková (1996, s. 152) stručne charakterizovala nasledovne: „*Vláda sa ňou zaoberala: 1. len v miere nevyhnutnej pre riadny chod inštitúcií, ktoré zabezpečujú výkon jednotlivých činností, 2. len natoľko, ako jej ukladali valorizačné zákony a 3. len v miere nevyhnutnej pre predchádzanie vážnejším sociálnym konfliktom, ktoré by mohli ohroziť priority vlády v iných oblastiach, predovšetkým v privatizácii.*“ Hoci zvýraznenie rozdielu medzi sociálnymi dávkami a výškou minimálnej mzdy by mohlo stimulovať zamestnať sa, životné minimum v roku 1995 po valorizácii bolo dokonca vyššie ako minimálna mzda, čo pôsobilo motivujúco akurát v smere udržania si pozície nezamestnaného, v niektorých prípadoch dokonca aj zamestnaní s minimálnym príjmom dobrovoľne rozširovali rady nezamestnaných. (Woleková, 1996)

Akútny nedostatok voľných pracovných miest a realizácia rôznych nepopulárnych opatrení, ktorých pozitíva by sa dostavili až v budúcnosti, zvyšovala riziko ďalšieho prepúšťania pracovníkov. Negatívne dôsledky spôsobil aj fakt, že privatizácia v rokoch 1994 – 1998 bola realizovaná v prospech tzv. domácej kapitálotvornej vrstvy“, ktorej predstavitelia ne-disponovali dostatočnými manažérskymi schopnosťami ani dostatkom kapitálu. Pre roky 1993 až 1998 bolo teda príznačné zanedbávanie, ale aj úmyselné odkladanie reštrukturalizačných opatrení. Pod začiatok vlny krachu mnohých podnikov slovenského priemyslu sa teda podpísala predovšetkým neodôvodnene dlho odkladaná a chybné zrealizovaná privati-zácia a v dôsledku toho nemohla byť realizovaná ani potrebná reštrukturalizácia týchto podnikov. (Sabol, 2002)

Graf č. 1

Vývoj počtu nezamestnaných a miery nezamestnanosti v SR podľa VZPS v rokoch 1995 – 2000

Zdroj: ŠÚ SR, 2001, [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/$FILE/Zdroj.html)

Vychádzajúc z vyššie uvedeného grafu dochádzalo od roku 1996 k neustálemu rastu počtu nezamestnaných i miery nezamestnanosti. Túto nepriaznivú situáciu v tomto období s účinkom do budúcnosti udržiavalo a dokonca aj zhoršovalo odďaľovanie reštrukturalizácie ekonomiky, odďaľovanie bankrotov niektorých podnikov, nedostatočný prílev zahraničných investícií, netransparentné privatizačné praktiky spojené s korupciou a obmedzovanie konkurencie. (Mikloš, Žitňanský, 1997)

Bolo teda už len otázkou krátkeho času, kedy sa dôsledky neudržateľnosti tohto stavu prejavia na radikálnom zvýšení nezamestnanosti.

1.3. Príčiny vzniku nezamestnanosti, vývoj, pozitívne a negatívne dôsledky opatrení, zameraných na riešenie problému v rokoch 1998 - 2002

Už krátko po nástupe prvej Dzurindovej vlády nastal obrat vo vývoji Slovenska. Zrealizovali sa základné opatrenia „na ozdravenie ekonomiky otrasenej mečiarovskou anarchiou“ (Javůrek, 2007), rozsiahle reformy a opäť sme nastúpili na cestu integrácie do EÚ a NATO.

Ďalej už nebolo možné umelo udržiavať a navonok popisovať situáciu v priaznivom svetle a bolo jasné, že nová vláda bude musieť prijať radikálne a medzi ľuďmi nepopulárne opatrenia, ktorých pozitívne výsledky sa prejavujú až po dlhšom čase.

Napriek tomu rast miery nezamestnanosti bol charakteristický aj pre rok 1998. Snaha zvrátiť túto už naďalej neudržateľnú situáciu taktického oddialovania bankrotov mnohých podnikov vyústila k ich zániku a následnému zvýšeniu priemernej miery nezamestnanosti na 13,67 %. V zmysle § 112 zákona č. 387/1996 o zamestnanosti bolo priamo ohrozených hromadným prepúšťaním okolo 25 tisíc pracovných miest. V roku 1999 dosiahla priemerná miera nezamestnanosti 18,22 % a do štatistík miery nezamestnanosti Slovenska sa tento rok zapísal čiernymi písmenami, lebo prvýkrát počet evidovaných nezamestnaných prekročil magickú hranicu pol milióna osôb. Z celkového počtu evidovaných nezamestnaných tvorili ženy 45,2 % a muži až 54,8 %. Vychádzajúc z prepočtov ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny sa ročné náklady na jedného nezamestnaného pohybujú vo výške okolo Sk 50 000, --, kým jeden zamestnaný prispieje do štátneho rozpočtu a poisťných fondov v priemere okolo Sk 70 000,--. (MP,SV a R SR, In: Rievajová, 2001)

Nepriaznivé celkové štatistiky počtu nezamestnaných v tomto období ešte hrozivejšie dotváral pohľad na zloženie nezamestnanosti (viď Tabuľka č. 1). Bez práce bolo totiž z celkového počtu nezamestnaných až 45 % ľudí mladších ako 29 rokov, vysoké % evidovaných nezamestnaných predstavujú osoby dlhodobo nezamestnané a výrazné rozdiely boli zaznamenané medzi vyspelými regiónmi, kde sa miera nezamestnanosti pohybuje okolo 5 % a zaostalými regiónmi, kde miera nezamestnanosti presahuje 35 % (Jakoby, Morvay, Pažitný, 2000)

Vzhľadom na vývoj situácie na trhu práce bolo potrebné v záujme našich občanov regulovať rozsah zamestnávania zahraničných pracovníkov. 5. mája 1998 nadobudla platnosť dohoda podpísaná medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Ukrajiny, v ktorej boli uvedené maximálne ročné počty zamestnávania ukrajinských pracovníkov. (Škrupinková, n. d.)

Nadobudnutím účinnosti novely zákona o sociálnej pomoci 1. júla 1999 sa sprísnila kritéria poskytovania dávok a posilnili sa stimuly v smere vyvíjania iniciatívy zamestnať sa. Keďže vo väčšine regiónov predstavoval najväčší problém v boji s nezamestnanosťou nedostatok voľných pracovných miest, poskytovanie prostriedkov na podporu tvorby nových pracovných miest by predstavovalo na rozdiel od „vyhadzovania“ peňazí na sociálne dávky sys-

témové riešenie. V roku 1999 bol schválený *Národný program zamestnanosti*, ktorého ciele boli zamerané predovšetkým na podporu rozvoja podnikania, schopnosti podnikov i zamestnancov flexibilne reagovať na zmeny na trhu, rovnosti príležitosti na trhu práce a celkové zvyšovanie zamestnanosti v strednodobom a dlhodobom časovom horizonte. Opatrenia vlády, prijaté v roku 1999, nepriniesli dlhodobejšie pozitívne výsledky, pretože boli orientované na vytváranie pracovných miest vo forme verejnoprospešných prác a na oblasť vyplácania podpôr v nezamestnanosti. Aplikáciou týchto stimulov však došlo len k umelému zníženiu nezamestnanosti a nie k riešeniu problému, ktorým bol štrukturálny charakter nezamestnanosti. Aj keď verejnoprospešnými prácami možno pomôcť udržať pracovné návyky, nemožno ich považovať za systémové riešenie, pretože ich skončením zostane problém nezamestnanosti nevyriešený. (Jakoby, Morvay, Pažitný, 2000)

Tabuľka 1: **Nezamestnaní z VZPS podľa vekových kategórií v rokoch 1994 – 2000**

VEKOVÁ KATEGÓRIA	ROK						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nezamestnaní spolu v tis.	333,5	323,7	284,2	297,5	317,1	416,8	485,2
v tom							
15-19 roční	56,7	49,6	44,3	44,1	45,7	61,6	55,9
20-24 roční	56,5	53,0	45,1	52,1	60,2	81,9	97,5
25-29 roční	48,2	50,6	42,5	41,3	38,0	56,5	66,3
30-34 roční	45,9	43,9	44,6	46,2	46,4	52,9	57,1
35-39 roční	43,5	45,5	38,6	34,1	35,6	49,1	60,3
40-44 roční	32,8	34,1	27,1	33,2	39,9	44,4	52,9
45-49 roční	24,1	21,1	21,6	24,3	25,3	36,3	50,2
50-54 roční	15,1	17,2	12,1	14,7	16,8	22,7	30,2
55-59 roční	7,3	6,5	5,6	5,7	7,1	9,7	13,0
60-64 roční	2,5	1,6	1,8	1,5	1,2	1,0	0,9
65 a viac roční	0,9	0,7	1,0	0,4	0,9	0,9	1,0

Zdroj: ŠÚ SR, 2001,

[http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/$FILE/Zdroj.html)

Aj napriek tomu, že v roku 1999 úroveň výkonnosti ekonomiky dosiahla hodnoty evidované v období pred prechodom na trhové hospodárstvo, ekonomika Slovenska sa neustále neúspešne snaží obnoviť predtransformačnú zamestnanosť. (Gabrielová, 2000)

Aj rok 2000 sa niesol v znamení snažení zameraných na riešenie najakútnejšieho problému slovenskej ekonomiky tohto času, ktorý predstavovala vysoká, v prvom štvrtroku daného roku až rekordná 19,4 %-ná, miera nezamestnanosti. (MP, SV a R, In: Rievajová, 2001) .

Najvyššou nezamestnanosťou boli postihnuté osoby bez školského vzdelania a osoby s najvyššie dosiahnutým základným vzdelaním (viď Tabuľka č. 2). Musíme konštatovať, že tento stav sa ani v nasledujúcom období nezmenil, dokonca pretrváva až po súčasnosť a dovoľme si tvrdiť, že ešte dlho sa radikálne nezmení. V dnešnej modernej dobe takmer každý zamestnávateľ využíva moderné technológie a vyžaduje aspoň vyučenie v odbore spojené s praxou a istou mierou zručnosti.

Tabuľka č. 2 : **Miera nezamestnanosti z VZPS podľa vzdelania v rokoch 1994 – 2000**
v %

ROK							
Vzdelanie	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Miera nezamestnanosti	13,7	13,1	11,3	11,8	12,5	16,2	18,6
v tom vzdelanie							
Základné	27,0	28,4	25,0	26,5	28,4	34,2	39,3
Vyučení	14,5	14,2	12,2	11,7	13,2	17,1	20,8
stredné (bez maturity)	13,7	13,3	11,5	10,7	11,9	18,6	20,3
vyučení s maturitou	16,9	11,6	9,6	9,6	10,6	13,9	18,9
úplné stredné všeobecné	13,5	13,5	13,0	14,3	12,8	16,0	17,4
úplné stredné odborné	9,3	8,2	7,4	8,5	8,4	12,7	14,0
vysokoškolské ¹⁾	4,1	3,0	2,8	3,5	3,7	4,8	5,6
bez školského vzdelania	60,7	42,7	68,8	57,8	84,5	57,2	84,8

Zdroj: ŠÚ SR, 2001,
[http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/$FILE/Zdroj.html)

Jednou z možností znížiť tento enormne vysoký počet nezamestnaných bolo urýchlene prilákať na Slovensko zahraničných investorov, ktorí by vytvorili nové a produktívne pracovné miesta.

V roku 2001 podľa zdrojov Národného úradu práce (In: Šipikal, Púchyová, Ďurana, n. d.) najvyššou mierou nezamestnanosti boli postihnuté najmä ekonomicky a sociálne slabšie rozvinuté regióny nachádzajúce sa na územiach južného, východného a severovýchodného Slovenska. Práve v 41 okresoch nachádzajúcich sa v týchto regiónoch bola v roku 2001 evidovaná vyššia miera nezamestnanosti ako bol celonárodný priemer.

Najviac boli však postihnuté okresy od Veľkého Krtíša po Spišskú Novú Ves, ktoré Laluha, Ošková, Stanek (2005, s. 133) charakterizujú ako územia, kde je „najvyššia nezamestnanosť, najvyšší prírastok detskej populácie, najnižšia vzdelanostná úroveň, najnižšia zamestnanosť, najnižší vek dožitia, najnižšia priemerná mzda, najvyššia emigrácia“.

Miera nezamestnanosti sa pohybovala vo vysokých číslach aj vo volebnom roku 2002. Došlo síce k vystriedaniu vlád, ale vládu aj v ďalšom funkčnom období zostavoval Mikuláš Dzurinda. Nová vláda bola konzistentnejšia ako predchádzajúca a získala ďalší priestor pre realizáciu opatrení a uskutočňovanie reforiem zameraných na zlepšenie tohoto nepriaznivého stavu.

1.4. Príčiny vzniku nezamestnanosti, vývoj, pozitívne a negatívne dôsledky opatrení, zameraných na riešenie problému v rokoch 2002 - 2006

Možnosť pokračovať v tom, čo sme začali. Aj tak by sa dala nazvať situácia, ktorá nastala po voľbách roku 2002. Tak ako na medzinárodnej scéne bol prioritou vstup Slovenskej republiky do EÚ, prioritou vo vnútri štátu bola snaha pritiahnúť na Slovensko čo najviac zahraničných investorov, podporovať malých a stredných domácich podnikateľov.

V programovom vyhlásení tzv. druhej Dzurindovej vlády, ktoré bolo prijaté v novembri 2002 sa vláda zaviazala prednostne riešiť najakútnejšie problémy občanov, nepriaznivo pôsobiace na ich každodenný život. Vo svojom programovom vyhlásení deklarovala, že: „*Prioritami vlády v sociálnej oblasti je zníženie nezamestnanosti a zvýšenie efektívnosti sociálneho systému. Na dosiahnutie týchto cieľov pripravíme reformné opatrenia takmer vo všetkých sférach sociálnej politiky. Sme presvedčení, že len výrazné a systémové zmeny na trhu práce, odvodového zaťaženia a sociálneho systému môžu priniesť zníženie nezamestnanosti a zvýšenie efektivity a transparentnosti sociálneho systému.*“ (Programové vyhlásenie vlády, 2002). Zásluhou úspešného procesu integrácie Slovenska do EÚ a NATO, priamou podporou zahraničných investícií a poskytnutím daňových prázdnin sa Dzurindovej vláde podarilo na Slovensko prilákať množstvo zahraničných investorov, naštartovať ekonomický rast a znížiť nezamestnanosť.

V roku 2002 bola priemerná miera evidovanej nezamestnanosti 17,8 %, pričom podiel mladých nezamestnaných ľudí, hoci bol vysoký, postupne klesal a došlo k zvyšovaniu podielu nezamestnaných starších ako 50 rokov. Okrem nich pociťovali najväčšie prekážky pri uplatňovaní sa na trhu práce aj osoby so zdravotným postihnutím, mladiství a absolventi škôl. (Dostál – Gonda – Thomay, 2003)

Dňa 21. mája 2003 bola Národnou radou SR schválená novela Zákonníka práce vypracovaná Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Uvedená novela bola vypracovaná v snahe realizovať požiadavky smerníc Európskej únie, Medzinárodnej organizácie práce i vytvorenia právneho rámca v oblasti pracovnoprávných vzťahov, ktorý by umožnil vyššiu flexibilitu v danej oblasti a rozšíril možnosti kolektívneho vyjednávanía.

Nové nástroje aktívnej politiky trhu práce prinieslo so sebou prijatie zákona o službách zamestnanosti, ktorý v snahe znížiť dlhodobu vysokú mieru nezamestnanosti do právneho rámca organizácií pre poskytovanie služieb zamestnanosti, okrem existujúcich orgánov štátnej správy zahrnul aj agentúry podporovaného zamestnávania, ktorých úloha bola vymedzená na poskytovanie odborného poradenstva, zisťovania schopností a zručností osôb, ktorí sú v evidencii nezamestnaných dlhšie ako 1 rok, pomoc osobám so zdravotným postihnutím nájsť si, respektíve sprostredkovať, zamestnanie. Za účelom zvýšenia flexibility pracovnej sily na prechodný čas bolo zákonom o službách zamestnanosti na našom trhu umožnené aj pôsobenie agentúr dočasného zamestnávania, ktoré majú postavenie podnikateľského subjektu, poskytujúceho svoje služby za úhradu na základe povolenia Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Ďalším stimulom definovaným v zákone 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti, ktorého cieľom bolo znížiť úroveň nezamestnanosti kategórie znevýhodnených občanov na trhu, je príspevok na zamestnávanie znevýhodneného uchádzača o zamestnanie. Nárok na tento príspevok vznikal zamestnávateľovi, ktorý na vytvorené pracovné miesto prijal do pracovného pomeru osobu mladšiu ako 25 rokov, občana, staršieho ako 50 rokov, osobu dlhodobu nezamestnanú, osamelého občana starajúceho sa o dieťa do 10 rokov a ďalšie osoby, uvedené v citovanom zákone. Ďalšou motiváciou pre nezamestnaných, poberajúcich podporu v nezamestnanosti, nájsť si čo najskôr prácu ešte pred uplynutím doby, počas ktorej majú nárok na poberanie podpory v nezamestnanosti, mala byť v zákone o sociálnom poistení zapracovaná jednorázová prémie vo výške 50 % nevyčerpanej sumy dávky do konca podporného obdobia, maximálne za 3 mesiace. Pozitívne zmeny priniesol novelizovaný zákon č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti aj tým, že nariadenými častejšími návštevami nezamestnaných na úradoch práce sa sťažila, v mnohých prípadoch úplne znemožnila, možnosť niektorých občanov „načierno“ vykonávať prácu v zahraničí a na Slovensku poberať podporu v nezamestnanosti. (Zachar, 2004)

Aj napriek tomu, že v rokoch 2000 a 2001 došlo k zastaveniu rastu nezamestnanosti zásluhou realizácie verejnoprospešných prác, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v roku 2003 spochybnilo ich účinnosť a efektívnosť, označilo ich za nákladné a zdôraznilo, že *„nepredstavujú účinný nástroj na riešenie sociálnych problémov a na rast*

zamestnanosti“ (Návrh stratégie podpory zamestnanosti, In: Dostál – Gonda – Thomay, 2003, s. 580).

Aj v roku 2004 mal vývoj miery evidovanej nezamestnanosti klesajúcu tendenciu. V decembri uvedeného roku predstavovala miera nezamestnanosti 13,07 %, pričom priemerná ročná miera nezamestnanosti poklesla z 15,19 % zaznamenaných v roku 2003 na 14,26 % zaznamenaných v roku 2004, teda o 0,93 %. V roku 2004 došlo aj k masívnemu úbytku počtu nezamestnaných evidovaných na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, kedy bolo z evidencie vyradených celkovo 431 916 osôb. Z tohto počtu až 57,5 % osôb získalo uplatnenie na trhu práce, 20,8 % osôb bolo z evidencie vyradených z dôvodu neplnenia si povinnosti nariadenej spolupráce s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny a 21,7 % osôb bolo vyradených z evidencie nezamestnaných na základe požiadania o vyradenie, na základe priznania starobného, výsluhového, invalidného dôchodku, v dôsledku vzniku nároku na materské, z dôvodu nástupu na sústavnú prípravu na povolanie, povinnú vojenskú službu alebo výkon trestu odňatia slobody alebo v dôsledku úmrtia. V rámci realizácie aktívnej politiky trhu práce absolvovalo v roku 2004 rekvalifikačné kurzy celkovo 5084 osôb a podmienky nároku na aktivačný príspevok spĺňalo kumulatívne 139 717 evidovaných nezamestnaných osôb (ÚP,SV a R SR, In: Národné monitorovacie centrum pre drogy, 2005). V roku 2005 došlo k poklesu priemernej miery evidovanej nezamestnanosti na 11,64 %, čo v porovnaní s rokom 2004 predstavuje pokles o 2,62 %. Hoci nezamestnanosť na Slovensku celkovo klesá, vážny problém vyžadujúci si urýchlené riešenie, predstavujú regionálne rozdiely odrážajúce sa na nezamestnanosti. Aj v tomto období už tradične najnižšiu priemernú mieru evidovanej nezamestnanosti vykazovala Bratislava, kde táto miera neprekračovala 4 %, na druhej strane sa už dlhodobo na popredných miestach regiónov s najvyššou priemernou mierou evidovanej nezamestnanosti držia okresy Veľký Krtíš, Revúca a Rimavská Sobota, kde priemerná miera evidovanej nezamestnanosti neklesá pod 25 %. (Úrad vlády SR, 2005)

S cieľom znížiť nepriaznivé štatistiky počtu nezamestnaných a odbremeniť tak sociálnu poisťovňu i štátny rozpočet od platieb poistného a vyplácania dávok neoprávneným osobám, zvýšenia príjmov vo fondoch Sociálnej poisťovne, bol prijatý zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní. Prijatím tohto zákona došlo k rozšíreniu evidenčných a registračných povinností zamestnávateľov vo vzťahu k Sociálnej poisťovni, zvýšil sa rozsah kontrol, zaviedli sa tvrdšie sankcie pri odhalení nelegálneho zamestnávania. Nadobudnutím účinnosti zákona č. 82/2005 o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní sa zrealizovala celoslovenská akcia pod názvom Vietor. Táto akcia sa realizovala v čase od 4. do 15. apríla 2005 a za tento krátky čas kontrolóri odhalili vyše 990 prípadov nelegálneho zamestnávania. Po uskutočnení tejto akcie následne nahlásili zamestnávateľia viac ako 38 600 nových pracovných miest. Novelou zákona o službách zamestnanosti č. 573/2005 Z. z. sa znížila frekvencia povinných návštev na úradoch práce pre aktívnych nezamestnaných, zvýšil sa príspevok na vykonávanie absolventskej praxe, na druhej strane došlo k zrušeniu príspevku zamestnávateľom, u ktorých absolventi vykonávajú absolventskú prax. (Zachar, 2006)

S cieľom znižovať regionálne rozdiely v oblasti pracovných príležitostí v októbri roku 2005 prijala vláda SR nové pravidlá individuálnej štátnej pomoci investorom. Tieto pravidlá mali viesť poriadok a zaručiť rovnaké podmienky a výhody všetkým investorom, spĺňajúcim isté kritéria oproti dovtedy ad hoc zmluvne dohodovaným povinnostiam a poskytnutých výhod. Na základe týchto pravidiel má každý investor možnosť vypočítať si, v akej výške a forme mu môžu byť poskytnuté stimuly za predpokladu, že v určitom regióne Slovenska zrealizuje svoju investíciu. V závislosti od priemernej evidovanej miery nezamestnanosti v jednotlivých okresoch bolo územie Slovenska rozdelené na 3 zóny. Zelenú zónu tvoria okresy, kde priemerná evidovaná miera nezamestnanosti prekračuje 15 %, žltú zónu tvoria územia, v ktorých sa priemerná miera evidovanej nezamestnanosti pohybuje v rozmedzí od 10 do 15 % a okresy s priemernou mierou evidovanej nezamestnanosti nižšou ako 10 % sú pre účely poskytovania stimulov označené ako červené zóny. Z toho logicky vyplýva, že investor, ktorý sa rozhodne investovať v oblasti s vyššou mierou nezamestnanosti má nárok na vyššie stimuly ako investor, ktorý sa rozhodne investovať v oblasti s nízkou mierou nezamestnanosti. Z hľadiska formy je preferované poskytovanie stimulov v nepriamej forme, napríklad poskytovaním daňových úľav, namiesto v minulosti prevažujúcim priamym poskytovaním rôznych finančných príspevkov a dotácií. (SARIO, 2005)

Slovensko sa vďaka politike vlády, ale aj „zásluhou“ ponuky lacnej pracovnej sily stalo zaujímavé z pohľadu zahraničných investorov a v novovybudovaných podnikoch našlo prácu, a tým aj zdroj obživy, mnoho ľudí doteraz márne si hľadajúcich prácu nielen vo svojom regióne.

Aj keď odvaha Dzurindovej vlády realizovať nepopulárne, ale na druhej strane ekonomicky nevyhnutné opatrenia, oslabilu jeho popularitu u voličov a pripravila ho o možnosť ďalej vládnuť, nemožno nevyzdvihnúť prínos jeho vlády pre ozdravenie hospodárstva a tým aj pre pokles nezamestnanosti.

V roku 2006 došlo k vystriedaniu vlád, ale pozitívny vývoj nezamestnanosti bol spočiatku ešte dôsledkom opatrení, prijatých minulou vládou.

1.5. Príčiny vzniku nezamestnanosti, vývoj, pozitívne a negatívne dôsledky opatrení, zameraných na riešenie problému od roku 2006 po súčasnosť

Hneď po nástupe novej vlády bolo jasné, že svoju sociálnu politiku nebude realizovať v kontinuite na politiku predchádzajúcej vlády. V januári 2007 nadobudla platnosť novela zákona č. 389/2006 Z. z. o službách zamestnanosti, zameraná na zvýšenie adresnosti aktívnych opatrení realizovaných na trhu práce, zefektívnenie využitia vyčlenených prostriedkov, sankčné vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie sa skrátilo z pôvodných 6 na 3 mesiace, maximálna výška príspevku na vzdelávanie a prípravu záujemcu pre trh práce sa

zvýšila až do výšky 100 % oprávnených nákladov, zvýšil sa príspevok absolventovi počas výkonu absolventskej praxe a na zvýšenie podpory dochádzky za prácou bol zavedený nový príspevok v maximálnej výške 2000 Sk (zákon č. 389/2006 Z. z.)

Radikálne zmeny priniesla so sebou novela Zákonníka práce. Potreba zásadných zmien bola zdôvodňovaná predovšetkým vysokou liberálnosťou a nízkou úrovňou ochrany pozície zamestnanca, preto parlament v záujme zvýšenia ochrany pozície zamestnanca prijal zmeny, podľa ktorých priemerný týždenný pracovný čas zamestnanca vrátane práce nadčas nesmie prekročiť 48 hodín a práca nadčas nesmie v kalendárnom roku nesmie prekročiť 150 hodín, umožňuje uzavrieť pracovný pomer na dobu určitú najviac na 3 roky, pričom počas týchto 3 rokov ho možno len raz opätovne dohodnúť alebo predĺžiť, ak sa opätovne uzatvára pracovný pomer na dobu určitú, nepripúšťa sa možnosť dohody skúšobnej doby, lehota na skončenie pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa sa predĺžila z jedného na dva mesiace, zvýšil sa postih zamestnanca, ktorý spôsobí zamestnávateľovi škodu z nedbanlivosti z dovtedajšieho trojnásobku na štvornásobok jeho priemernej mzdy, zrušilo sa ustanovenie zamestnávateľovi okamžite aj bez uvedenia dôvodu skončiť pracovný pomer uzatvorený na dobu určitú. Vychádzajúc z uvedených opatrení a mnohých ďalších obsiahnutých v Zákonníku práce môžeme konštatovať, že schválené opatrenia na jednej strane znamenajú zlepšenie pozície zamestnancov, no na druhej strane pre zamestnávateľov prinášajú zvýšenie nákladov a oslabujú flexibilitu na trhu práce. (Ďurana, Karpiš, Reptová, 2008)

Z pohľadu vývoja počtu nezamestnaných sa aj rok 2006 vyvíjal pozitívne. Podarilo sa pokračovať v trende poklesu nezamestnanosti, ktorý výraznejšie nastúpil od roku 2004.

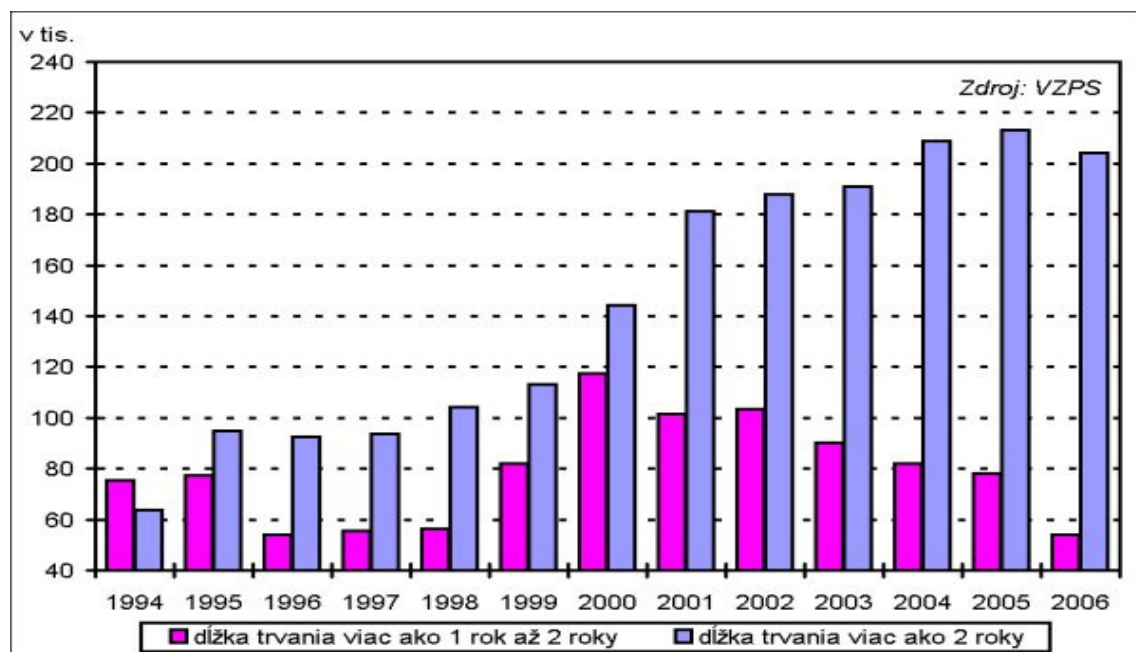
Miera evidovaných nezamestnaných na úradoch práce klesla ku koncu roka 2006 na 9,4 %. Čo je pozitívne, je to, že tento stav nebol spôsobený poklesom ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ale zásluhou dynamického rozvoja slovenského hospodárstva. Do popredia sa dostal najmä paradox, spôsobený na jednej strane ešte stále vysokým počtom nezamestnaných, prevažne v menej rozvinutých regiónoch, na strane druhej sa ozývajú hlasy podnikateľov, ktorí nedokážu vykryť svoju potrebu pracovníkov z radov nezamestnaných v evidencii úradov práce. Negatívnym javom bol a je však odchod vysokého počtu prevažne kvalifikovaných ľudí za lepšimi platovými ohodnotením do zahraničia. V roku 2006 pracovalo v zahraničí podľa odhadov viac ako 140 tisíc Slovákov a tento trend odchodu pretrváva až doteraz. Rastom počtu pracujúcich sa výrazne mení aj ich štruktúra. Pre porovnanie uvádzame štruktúru počtu zamestnaných vo verejnom sektore, vzhľadom na celkový počet zamestnaných, kedy v treťom štvrtroku roku 2001 zamestnanci verejného sektora tvorili až 50,6 % celkového počtu zamestnaných, pričom v rovnakom období roku 2006 sa ich podiel znížil na 35,9 %. Došlo k zvýšeniu záujmu o podnikanie namiesto klasického zamestnávateľského vzťahu a zamestnávatelia začali uprednostňovať zamestnancov pracujúcich na živnosť pre zjednodušenie znižovania stavov v prípade potreby. V roku 2006 bol zaznamenaný pokles nezamestnanosti u všetkých skupín nezamestnaných rozdelených podľa doby jej trvania. Výnimky tvorili len skupiny, do ktorých boli zaradení ľudia nezamestnaní dlhšie ako 2

roky, u ktorých nielenže nebol zaznamenaný pokles, ale dokonca došlo k jej rastu. (ŠÚ SR, In: Ďurana, Karpiš, Reptová, 2007)

Aj napriek tomu, že Slovenská republika patrí v rámci Európskej únie ku krajinám s najväčšou mierou nezamestnanosti, mnohé slovenské podniky dlhodobo zápasia s nedostatkom ľudí na obsadenie voľných pracovných miest. Keďže ich nedokázali obsadiť slovenskými občanmi, začali organizovať náborové akcie a následné školenie pracovníkov zahraničia. Hoci tzv. „dovoz“ pracovnej sily si vyžaduje zvýšené náklady, pre naše podniky znamená často jediné riešenie ako zachovať výrobu. V opačnom prípade by mohli „zavrieť brány“ podnikov, pretože by jednoducho v nich nemal kto pracovať.

Graf č. 3

Dlhodobá nezamestnanosť podľa dĺžky trvania za roky 1994-2006

Zdroj: ŠÚ SR, 2007d, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4802>

Ročné počty, povoľujúce zamestnať pracovníkov z Ukrajiny boli vzhľadom na situáciu na slovenskom trhu práce dostačujúce až do roku 2006. Po vstupe Slovenska do EÚ došlo k zmenám na našom trhu práce, pričom najvýraznejšie zmeny nastali v roku 2007. Výrazný odliv pracovnej sily zo Slovenska, prílev zahraničných investícií a zníženie nezamestnanosti na Slovensku sa prejavil nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily. V snahe riešiť tento nepriaznivý stav v roku 2007 bola vypovedaná dohoda o vzájomnom zamestnávaní občanov

Ukrajiny a Slovenskej republiky a tým došlo aj k odstráneniu diskriminácie spôsobenej uplatňovaním maximálneho počtu pracovníkov. (Škrupinková, n. d.)

Ďalším krokom, ktorý vláda zrealizovala aj napriek predpovediam odborníkov o negatívnom dopade na zamestnanosť nízkokvalifikovanej pracovnej sily, bolo zvýšenie minimálnej mzdy z dovtedajších 7600 na 8100 korún a súčasne bol schválený mechanizmus zvyšovania minimálnej mzdy od roku 2009, ktorá má byť výsledkom dohody sociálnych partnerov na rokovaníach Hospodárskej a sociálnej rady SR. (Ďurana, Karpiš, Reptová, 2008) Aj napriek tomu, že životné náklady neustále rastú, musíme sa prikloniť na stranu nespokojných odborníkov i zamestnávateľov, otvorene prezentujúcich nezáujem zamestnávať nízkokvalifikovanú pracovnú silu, na ktorú vynakladajú v porovnaní s prínosom týchto zamestnancov, vysoké výdavky.

Vychádzajúc z údajov ŠÚ SR (In: Ďurana, Karpiš, Reptová, 2007) bol v roku 2006 v porovnaní s predchádzajúcim rokom, zaznamenaný vo všetkých krajoch Slovenska pokles miery evidovanej nezamestnanosti, hoci tento pokles bol rozdielny. Najviac poklesla nezamestnanosť v Košickom kraji o 2,32 % a dosahovala úroveň 15,18 %, celkovo najnižšia miera nezamestnanosti bola tradične v Bratislavskom kraji 2,29 %. Najväčší problém však predstavovali a aj predstavujú dlhodobo nezamestnaní, ktorí v roku 2006 tvorili až 72,3 % všetkých nezamestnaných.

V roku 2007 došlo k poklesu nezamestnanosti na historické minimum od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, keď bola zaznamenaná ŠÚ SR 11 % miera nezamestnanosti zistená výberovým zisťovaním pracovných síl (ŠÚ SR, 2007b) a evidovaná miera nezamestnanosti k 31.12. 2007 z počtu disponibilných uchádzačov o zamestnanie bola na úrovni 9,4 % (ŠÚ SR, 2007c).

Vychádzajúc z údajov Štatistickej správy o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR (In: Ďurina, Karpiš, Reptová, 2008) bolo v roku 2007 zamestnaných v zahraničí 174,4 tisíc Slovákov, čo znamená, že až 7,4 % z celkového počtu pracujúcich pracovalo v zahraničí a ich medziročné zvýšenie dosiahlo 12,9 %. Najviac ľudí odišlo za prácou do zahraničia z Prešovského, Nitrianskeho a Žilinského kraja.

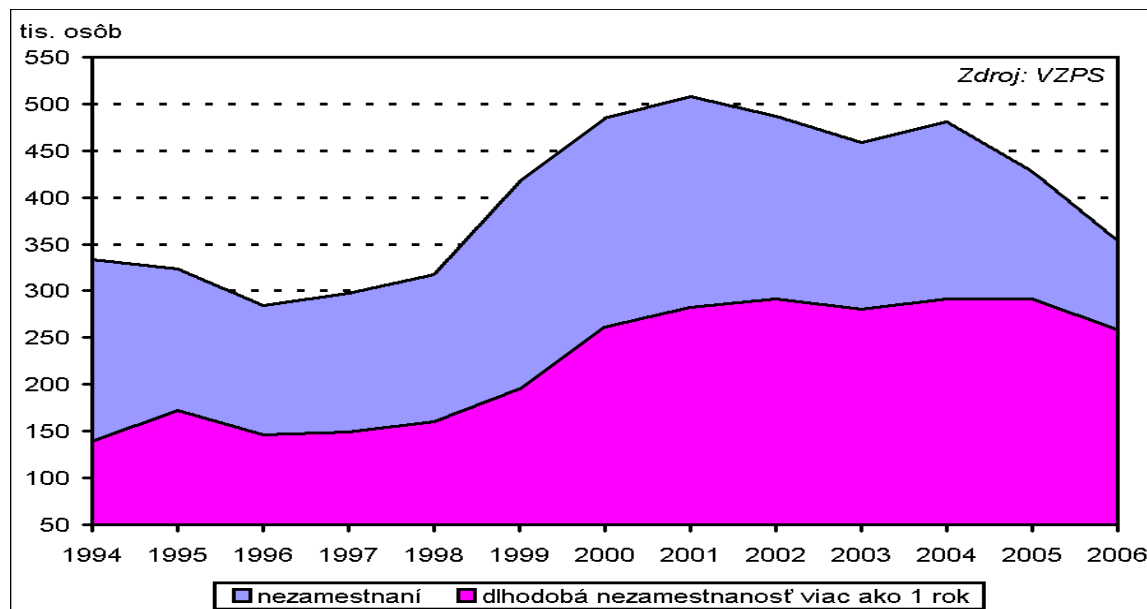
V súčasnosti slovenský pracovný trh zápasí s nedostatkom kvalifikovaných robotníkov, odborníkov na informačné technológie a v poslednom čase pozorujeme akútny nedostatok lekárov a zdravotných sestier, ktorí odchádzajú za lepšími nielen platovými, ale aj pracovnými podmienkami do zahraničia. Napriek tomu v evidencii nezamestnaných zostali dlhodobo nezamestnané osoby len so základným vzdelaním a Rómovia, ktorí sú podľa Paukoviča (2007, s. 76) „z kvalifikačného hľadiska, ale i z hľadiska pracovnej morálky a disciplíny na trhu práce ťažko umiestniteľní“. Vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných vzhľadom k celkovému počtu nezamestnaných predstavuje závažný problém, tiahnuci sa od r. 1991, kedy sa začalo hovoriť o dlhodobo nezamestnaných. Ako znázorňuje graf č. 4, so znižujúcim sa počtom nezamestnaných rastie podiel dlhodobo nezamestnaných osôb. Vychádzajúc zo štruktúry nezamestnaných a ich charakteristík nepredpokladáme, že by si

výraznejšia časť týchto dlhodobo nezamestnaných dokázala nájsť uplatnenie na trhu práce a pomohla znížiť mieru dlhodobo nezamestnaných osôb.

V súčasnosti sa MP, SV a R SR zaoberá návrhom vytvoriť právny rámec na zakladanie tzv. sociálnych podnikov, v ktorých by bolo po dobu minimálne 12 mesiacov zamestnaných minimálne 30 % zamestnancov, ktorí boli pred prijatím do pracovného pomeru boli zaradení medzi znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie a minimálne 50 % z dosiahnutého ročného zisku sa musí použiť na rozvoj sociálneho podniku. Ak sociálny podnik splní tieto podmienky, vznikne mu nárok na príspevok od ÚP, SV a R SR vo výške maximálne 50 % z celkovej ceny práce. Ďalším pripravovaným opatrením na zníženie predovšetkým dlhodobej nezamestnanosti je poskytovanie príspevku nezamestnanému, ktorý sa rozhodne presťahovať za prácou. Vytváranie sociálnych podnikov a poskytovanie príspevkov na presťahovanie sa za prácou (najmä pri súčasnej cene bytov) však nepovažujeme za konštruktívne riešenie problému dlhodobej nezamestnanosti, ale len ako prechodný stav, ktorý súčasne vytvára priestor pre zámerné využívanie štátom dotovanej pracovnej sily. Vychádzajúc aj z predpovedí odborníkov sa skončením poskytovania dotácií na mzdu týchto zamestnancov uvedení zamestnanci opäť ocitnú v evidencii nezamestnaných. (Velček, 2008)

Graf č. 4

Nezamestnanosť a dlhodobá nezamestnanosť za roky 1994-2006

Zdroj: ŠÚ SR, 2007e, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4798>

Najproblematickejšie bolo, je a bude zmeniť pozíciu z nezamestnaných na zamestnaných ľudí tých, ktorí sú už dlhodobo nezamestnaní, majú nízke resp. žiadne vzdelanie

a sú príliš mladí alebo starí. Vo väčšine prípadov sa na jednotlivca vzťahuje aj viac alebo všetky tieto charakteristiky. Takýto jediní sú na trhu práce jednoducho neuplatniteľní z viacerých dôvodov. Mnohí v dôsledku dlhodobej nezamestnanosti už stratili pracovné návyky, poniektorí neboli ešte nikdy zamestnaní a nevedia ani len čo sú pracovné návyky, väčšina zamestnávateľov požaduje kvalifikovaných pracovníkov a mnohí z tejto kategórie osôb nemajú žiadnu kvalifikáciu. Aj napriek mnohým projektom podporovaných MP, SV a R SR sa nedarí umiestniť týchto ľudí na trhu práce, samozrejme, ak za riešenie nepokladáme dočasné zamestnávanie týchto ľudí. Pokiaľ však nedôjde k vlastnému uvedomeniu si pocitu zodpovednosti za kvalitu svojho života, potreby neustále sa zdokonaľovať sa a prispôbovať sa v spojení so zvyšovaním pracovnej morálky, nemôžeme v budúcnosti očakávať výrazne zlepšenie v oblasti nezamestnanosti.

2. Skupiny, najviac ohrozené nezamestnanosťou

Nezamestnanosť patrí k vážnym spoločenským problémom, no najviac sa bytostne dotýka a predstavuje pomerne ťažko riešiteľný problém pre určité skupiny nezamestnaných obyvateľov, pre ktorých je komplikovanejšie zbaviť sa statusu nezamestnaného z dôvodu, že bez ohľadu na to, či chcú alebo nie, patria jednoducho do určitej skupiny obyvateľov, ktorá má značné problémy získať respektíve udržať si zamestnanie. Týchto uchádzačov o zamestnanie označuje zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti ako znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, pričom za znevýhodneného uchádzača označuje:

- a) „občana, ktorý je mladší ako 25 rokov, ktorý skončil sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a nezískal svoje prvé pravidelne platené zamestnanie,
- b) občana, ktorý je starší ako 50 rokov,
- c) občana, ktorý je vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 mesiacov z predchádzajúcich 16 mesiacov,
- d) občana, ktorý nevykonával zárobkovú činnosť ani sa nepripravoval na povolanie v rámci sústavnej prípravy na povolanie alebo v systéme ďalšieho vzdelávania z dôvodu, že nemohol zosúladiť pracovné povinnosti s plnením rodičovských povinností,
- e) občana, ktorý je rodič alebo osoba starajúca sa o tri a viac detí, alebo osamelý občan starajúci sa o dieťa,
- f) občana, ktorý stratil schopnosť vykonávať svoje doterajšie zamestnanie zo zdravotných dôvodov a nie je občan so zdravotným postihnutím,
- g) občana, ktorý sa sťahuje alebo sa sťahoval v rámci územia členských štátov Európskej únie, alebo občana, ktorý má pobyt na území členského štátu Európskej únie na účel výkonu zamestnania,
- h) občana so zdravotným postihnutím,
- i) cudzinca, ktorému bol udelený azyl“.

Aj napriek tomu, že Ústava SR v článku 12 garantuje, že právo na prácu má každý bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie a napriek účinnosti tzv. „antidiskriminačného zákona“ (zákon č. 365/2004 Z. z.) sú v našej spoločnosti skupiny ľudí, ktoré majú sťažené podmienky vstupu na trh práce. Hoci problematika rovnakého zaobchádzania je podľa nášho názoru z právneho hľadiska dostatočne ošetrovaná, množstvo medializovaných káuz i každodenná realita nás presvedča o tom, že v praxi to tak často nie je.

2.1. Nezamestnanosť mládeže

Jednu z najohrozenejších skupín na trhu práce tvorí mládež. Aj z tejto skupiny však môžeme vyčleniť ešte ohrozenejšie a najťažšie sa uplatniteľné podskupiny, ktoré tvoria nezamestnaní mladiství s najvyššie dosiahnutým základným vzdelaním a absolventi bez praxe. Vychádzajúc zo zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti, ale i z poznatkov bežnej praxe, môžeme konštatovať, že nezamestnanosť mládeže predstavuje vysoké percento na celkovom počte nezamestnaných najmä preto, že mládeži chýbajú skúsenosti v orientácii sa na trhu práce, pracovné návyky, no a najťažšie zdolateľnú prekážku predstavuje absencia zamestnávateľmi požadovanej praxe. Ťažkosti, spojené s nadobudnutím praxe, sú spojené s celkovou situáciou na našom pracovnom trhu, kde zamestnávatelia vo väčšine nemajú záujem alebo je to pre nich nevýhodné investovať do dlhodobej prípravy pracovníkov a preto preferujú tzv. hotových pracovníkov.

Absencia praxe predstavuje len jeden z faktorov, podpisujúcich sa pod nezamestnanosť mládeže a tento stav sa podľa Paukoviča (2002, s. 143) „prehlbuje i vďaka rozporu medzi nadobudnutou kvalifikáciou a potrebami praxe“. Dôsledkom toho je, že v súčasnosti existujú na jednej strane nezamestnaní, ktorí si nedokážu nájsť uplatnenie v odbore, ktorý vyštudovali, a zároveň na druhej strane mnohé podniky na Slovensku nedokážu nájsť kvalifikovaných našich pracovníkov a preto ich musia „dovážať“. Mnohé podniky majú problém obsadiť pozície kvalifikovanými pracovníkmi remeselníckych profesií aj napriek opakovaným inzerátom v rôznych periodikách a dopyt po nich neznižuje. Je to spôsobené najmä skutočnosťou, že na trhu nie sú nezamestnaní, ktorí by zodpovedali požadovaným kritériám, alebo podmienky, ktoré im ponúkajú potenciálni zamestnávatelia, nie sú primerané ich predstavám a čakajú, respektíve si hľadajú výhodnejšie príležitosti uplatnenia sa napríklad aj v zahraničí. Takmer nepretržitý dopyt po týchto profesiách je spôsobený aj pomerne vysokou fluktuáciou zamestnancov týchto profesií. Tento nepriaznivý stav a aj nepriaznivá predpoveď, zasahujúca minimálne do najbližšej budúcnosti je podľa Juríčkovej (1996) dôsledkom toho, že „školy produkujú veľké množstvo absolventov, ktorí nemajú šancu nájsť uplatnenie vo svojom odbore. Vyhnúť sa tomuto negatívnemu trendu je sčasti možné harmonizá-

ciou systému vzdelávania a politiky zamestnanosti. Školský systém by mal reflektovať potreby pracovného trhu a mal by zabezpečiť prípravu pracovnej sily tak, aby našla s vysokou pravdepodobnosťou uplatnenie na trhu práce.“ Praktiky trhového hospodárstva neumožňujú uľahčiť orientáciu a správanie sa na trhu práce využitím skúsenosti rodičov. Strata tradičných istôt našich rodičov prispela k tomu, že „vziať osud do vlastných rúk“ (Ondrejko, 1997, s. 51) nepredstavuje pre mladých len splnenie vysnívanej túžby, ale častejšie chcenú či nechcenú povinnosť. Pád komunistického režimu a prechodom na trhové hospodárstvo v roku 1989 vznikla aj možnosť takmer všetky druhy pracovných činností „vykonávať nielen ako zamestnanec, ale aj ako samozamestnávateľ, prípadne ako podnikateľ, ktorý zamestnáva aj iných pracovníkov“ (Matulčíková, 2000, s. 16). Hoci spočiatku nemali absolventi záujem o rozvoj vlastných podnikateľských aktivít, dlhodobá nezamestnanosť a prakticky žiadna perspektíva zamestnať sa vo svojom regióne priviedla mladú generáciu k uchopeniu sa iniciatívy a rozbehnutiu aktivít, ktoré im v mnohých prípadoch zabezpečia vyššiu životnú úroveň ako sociálne dávky. V tomto prípade je dôležité, aby mladí neočakávali veľký zisk v čo najkratšom čase. Veď aj mnohí úspešní podnikatelia začali prakticky od nuly. Na druhej strane to, že niekto podniká neznamená, že musí disponovať obrovskými majetkami, ale za úspech treba považovať to, že dokáže zabezpečiť neprehnané životné potreby sebe či svojej rodine. Mladí ľudia však svoj momentálny status nezamestnaného nepokladajú za bezvýchodiskovú tragédiu, ktorý sa v najbližšej dobe zmení v ich prospech. Mnohé aktivity vykonávané mladými v čase, keď sú nezamestnanými, môžu byť podľa Paukoviča (2002, s. 149) „aktivizujúcim prvkom a prevenciou rezignovaného pohľadu na vlastnú situáciu“. Nie všetci mladí nezamestnaní dokážu alebo chcú využiť čas, ktorý majú k dispozícii v dôsledku toho, že školské povinnosti už majú za sebou a pracovné ešte nezískali, zmysluplne. Výsledkom toho je vyplňanie si času vyššie uvedenými jednotlivcami či skupinami činnosťami, ktoré musia riešiť rôzne sociálne inštitúcie, v najhoršom prípade aj orgány činné v trestnom konaní. Z týchto dôvodov je dôležité venovať dostatočnú pozornosť prevencii a vytváraniu takých podmienok, aby dočasný voľný čas bol skutočne len dočasný a krátky a aby bol využitý pre rozvoj vlastnej osobnosti i rozvoj spoločnosti.

2.2. Nezamestnanosť Rómov

Závažný problém, ktorého negatívne ekonomické i sociálne dôsledky prerástli do dlhodobého celospoločenského problému, predstavuje nezamestnanosť Rómov. Príslušníci rómskeho etnika patria ku skupine ľudí, ktorá má najväčšie problémy zamestnať sa, mnohí jednotlivci z nich sú takmer nezamestnateľní z dôvodu absencie vzdelania, pracovných návykov i celkového nezájmu pracovať, spoliehajúc sa na pomoc zo strany štátu a iných organizácií. Rozhodujúcimi prekážkami v zvyšovaní zamestnanosti Rómov podľa Lukáča

(2001, s. 18) sú najmä: „nedostatočná kvalifikácia, nízka pracovná morálka, nezáujem zamestnávateľov a často aj nezáujem Rómov o prácu, absentérstvo a často aj drobné krádeže“.

Súvislosti, ktoré sa do značnej miery podpisujú pod tento problém môžeme nájsť pri štúdiu literatúry, ktorá popisuje spôsob života Rómov v minulosti a ktorý im, bohužiaľ, zostal doteraz. Rómovia vždy uprednostňovali kočovný spôsob života a ich školou bola odjakživa škola života. Škola a rodinné prostredie významne ovplyvňujú a formujú ľudskú osobnosť. Škola ako vzdelávacia inštitúcia sa zavedením povinnej školskej dochádzky stala miestom, ktoré „dominantne určuje časové, priestorové a sociálne parametre života detí“ (Kövérová, 2003, s.53).

Sociálnu znevýhodnenosť, ktorú mnohí Rómovia často označujú pojmom diskriminácia (domnievame sa, že v mnohých prípadoch ani poriadne nevedia, čo tento pojem znamená a používajú ho stále, keď niečo vyžadujú a nevyhoví sa im) je v rozhodujúcej miere spojená s chudobou, ktorá je podľa Kleina a Matulayovej (2006, s. 4) „považovaná za základný determinant kvality života“ a zároveň zdôrazňujú, že „všeobecne uznávaným kľúčom k riešeniu chudoby je vzdelávanie“. Keďže rómski rodičia nepoznajú výhody, ktoré by im umožnilo získať na trhu práce vzdelanie, nemôžu byť dobrým príkladom v tomto smere pre svoje deti a vo väčšine prípadov ani nemajú záujem na tom, aby pozitívne ovplyvňovali a podporovali svoje deti získať čo najlepšie vzdelanie. Keďže nemôžu byť pozitívnym príkladom v oblasti vzdelania, predpokladáme, že pozitívny účinok by mohlo mať pôsobenie rodičov na deti v tom zmysle, aby sa poučili z chýb rodičov a nedostali sa aj oni v budúcnosti do situácie, kde práve absencia vzdelania je hlavnou prekážkou získania zamestnania. Vzhľadom na fakt, že momentálna situácia je taká aká je, pretože najmä zo strany Rómov nebadáme vyvíjanie zvýšenej aktivity na zlepšenie situácie vlastným pričinením, ale často len čakanie na to, kto, kedy im čo dá. Na druhej strane však musíme priznať určité predsudky v našej spoločnosti vo vzťahu k príslušníkom rómskeho etnika. Najzávažnejšie problémy v tomto prípade vytvára a brzdí pozitívne napredovanie „sociálne a výchovne nedostatočne podnetné prostredie“ (Zelina, Valachová, Kadlečiková, Butašová, 2002, s. 34).

V mnohých prípadoch sú rómske deti nadané, ale keď od útleho detstva vidia, že nech sa akokoľvek snažia a nedosiahnu ocenenie svojej snahy, postupne dôjde u nich k ignorovaniu najskôr školských, neskôr aj pracovných povinností a odcudzí sa im pocit zodpovednosti za rozvoj vlastnej osobnosti a zlepšenie sociálnej pozície vlastným pričinením.

Záver

Cieľom štúdie bolo popísať príčiny vzniku nezamestnanosti, jej štruktúru, chronologický vývoj nezamestnanosti ako aj predstaviť rôzne stratégie realizované v snahe znížiť na Slovensku vysokú mieru nezamestnanosti. Vychádzajúc z množstva teoretických i

praktických poznatkov odborníkov z oblasti sociálnych i ekonomických vied, štatistických údajov, ale poznatkov z každodennej reality môžeme konštatovať, že nezamestnanosť je dôsledkom pôsobenia rôznych faktorov, a preto aj opatrenia prijímané na jej riešenie, ak majú priniesť pozitívny účinok, musia rešpektovať špecifiká týchto faktorov vo vzájomnom spolupôsobení. Hoci stav plnej zamestnanosti už nebolo možné ďalej udržiavať, obyvateľstvo sa takpovediac zo dňa na deň ocitlo v situácii, s ktorou sa nie všetci dokázali vyrovnáť a robiť správne kroky na jej riešenie. Došlo k rozpadu rodín, uchýleniu sa k alkoholu, pre niektorých bolo zasa výhodné žiť z bezpráčne získaných sociálnych dávok. Aj napriek tomu, že od samotného vzniku nezamestnanosti sa sústavne prijímali a aj prijímajú rôzne opatrenia v záujme jej riešenia, mnohé z nich nie sú systémové a neriešia samotnú podstatu problému nezamestnanosti. Vládni politici v záujme vykázania dobrých štatistík v boji s nezamestnanosťou radšej prijímajú opatrenia na krátkodobé zníženie nezamestnanosti, než by mali podstúpiť vlnu kritiky za to, že počas ich vlády došlo k zvýšeniu nezamestnanosti. Aj napriek tomu nezamestnanosť celkovo stúpala. Pozitívne musíme v tomto smere hodnotiť najmä vládu M. Dzurindu, ktorá sa odhodlala prijať mnoho medzi obyvateľstvom nepopulárnych opatrení, ktorých pozitívne účinky sa dostavili len v nedávnej minulosti. V súčasnosti na trhu práce spôsobuje problémy najmä na jednej strane nedostatok kvalifikovaných pracovníkov a na strane druhej ešte stále veľké množstvo dlhodobo nezamestnaných vedných v evidencii úradov práce. Na základe získaných poznatkov môžeme konštatovať, že vo väčšine prípadov riešenie problému nezamestnanosti týchto ľudí sťažené subjektívnymi prekážkami spočívajúcimi v obmedzenom prínose pre pracovný trh (nízka úroveň vzdelania, nízka pracovná morálka). Dovoľme si tvrdiť, že nezamestnanosť týchto ľudí sa tak skoro nepodarí znížiť na uspokojivú úroveň, preto je potrebné rozvíjať aktivity zamerané na to, aby sa okruh „nezamestnateľných“ nerozširoval, aby školy boli schopné flexibilne reagovať na potreby trhu práce a vytvoril sa taký systém sociálnej politiky, ktorý by motivoval zamestnať sa, podporoval samozamestnávanie sa a vytvoril priaznivé podmienky pre podnikanie, a tým aj pre tvorbu a udržiavanie efektívnych pracovných miest.

Literatúra:

1. DOLÁK, Š., TROJÁK, J. (1990): Od deficitu k prebytku Od izolácie ku konvertibilite. Bratislava: Alfa.
2. DOSTÁL, O., GONDA, P., THOMAY, M. (2003): Sociálna politika. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G. (ed.). SLOVENSKO 2003 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 575 – 605

3. ĎURANA, R., KARPIŠ, J., REPTOVÁ, O. (2008): Sociálna politika. In: KOLLÁR, M., MESEŽNIKOV, G., BÚTORA, M.(ed.). SLOVENSKO 2007 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 483-511
4. JAKOBY, M., MORVAY, K., PAŽITNÝ, P. (2000): Celkový ekonomický vývoj. In: SLOVENSKO 2000 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: IVO – Inštitút pre verejné otázky, s. 443 – 446.
5. JURÍČKOVÁ, V. (1996): Nezamestnanosť absolventov škôl – jej príčiny a dôsledky. Práca a sociálna politika. roč. 4, č. 4, s. 3-5.
6. KLEIN, V., MATULAYOVÁ, T. (2006): Vplyv chudoby na edukáciu rómskych žiakov v regióne Spiš. In: Technológia vzdelávania, Slovenský učiteľ-príloha, roč. 0, č. 1, s. 8-9.
7. KÖVEROVÁ, Š. (2003): Sociológia životného cyklu. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca
8. LUKÁČ, M. (2001): K niektorým možnostiam a špecifikám zamestnávania absolventov rómskej národnosti. In: Mládež a spoločnosť, roč. 7, č. 3, s. 17-21.
9. MAREŠ, P. (2002): Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON.
10. MIHALIK, J., ACKERMAN, K. F., TYSON, S., THIERRY, H., BORKOWSKA, S. (1994): Trh práce a sociálne dôsledky ekonomickej reformy v Slovenskej republike. 1.vydanie. Bratislava: Bradlo
11. MIKLOŠ, I., ŽITŇANSKÝ, E. (1997): Ekonomika. In: BÚTORA, M. (ed). Slovensko 1996 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 113 – 128
12. PAUKOVIČ, V. (2002): Nezamestnanosť mládeže a jej sociálne a etické dôsledky. In: TOKÁROVÁ, A. a kol. Kvalita života v kontextoch globalizácie a výkonovej spoločnosti. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta. s. 138- 151
13. WOLEKOVÁ, H. (1996): Sociálna politika vlády a sociálna situácia obyvateľov Slovenska v roku 1995. In: BÚTORA, M., HUNČÍK, P. (ed). Slovensko 1995 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho v spolupráci s vydavateľstvom NAP Kiadó , s. 151 – 160
14. ZACHAR, D. (2004):Politika zamestnanosti. In: Reformy na Slovensku 2003-2004. Bratislava. Milan Kisztnér – PR1. s. 102 – 111.

15. ZACHAR, D. (2006): Politika zamestnanosti. In: Reformy na Slovensku 2005. Bratislava: INEKO. s. 84-91.
16. ZELINA, M., VALACHOVÁ, D., KADLEČÍKOVÁ, Z., BUTAŠOVÁ, A. (2002): Vzdelávanie Rómov. Bratislava: SPN

Internetové zdroje:

17. ĎURANA, R., KARPIŠ, J., REPTOVÁ, O. (2007): Sociálna politika,
http://www.iness.sk/themes/Milo/texty/UNNES_Socialna_politika_6_2_IVO.pdf
(2008-03-06)
18. GABRIELOVÁ, H. (2000): Zamestnanosť a hospodársky vývoj v Slovenskej republike.
In: Ekonomický časopis, roč. 48, č. 4, s. 442-455
<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=cf39e97d-0171-4f46-b8ef-2007b60cbfbf&articleId=a8c110dc-8b3f-434c-9c03-5b28276623d3> (2008-02-23)
19. JAVŮREK, P. (2007): Zakladatelia novej tradície.
http://www.izurnal.sk/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=14&Itemid=89 (2008-03-08)
20. KORCOVÁ, Z. n. d. Bratislava´s perspective in Europe.
www.geka.univerzitka.com/dokumentyú2zima/vyvoj_priemyslu_slovenska_po_roku_1989.ppt (2008-02-23)
21. LALUHA, I., OŠKOVÁ, S., STANEK, V. (2005): Kvalita života, sociálne nerovnosti a diferenciacia obyvateľstva.
www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=E4362CFA-0823-4B8E-84D0-8CE749D91B9D (2008-02-23)
22. PAUKOVIČ, V. (2007): Problém nezamestnanosti – vybrané makrosociologické a mikrosociologické kontexty. In: Sociálne a politické analýzy, roč. 1, č. 1, s. 73 – 101
http://sapa.fvs.upjs.casopis/1_prve_cislo_2007/7_Paukovic.pdf (2008-03-06)
23. RIEVAJOVÁ, E. (2001): Nezamestnanosť v Slovenskej republike a faktory ovplyvňujúce jej vývoj. In: Ekonomický časopis. roč. 49, č. 2, s. 358-370.
<http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=7BF2D2B3-ED99-47CF-A2C1-7AD6FFE03A0E> (2008-02-23)

24. SABOL, J. (2002): Potrebujeme zdroje, ktoré reštrukturalizáciu umožnia.
<http://hn.hnonline.sk/c1-20561145-potrebujeme-zdroje-ktore-restrukturalizaciu-umoznia> (2008-03-08)
25. ŠIPIKAL, M., PÚCHYOVÁ, A., ĎURANA, J. n. d. Dopady vstupu Slovenska do EÚ z pohľadu riešenia nezamestnanosti a možnosti využívania pomoci EÚ pre Slovenskú republiku pri znižovaní miery nezamestnanosti.
www.fairanalyses.sk/download/studia%20nezamestnanosti.doc (2008-02-23)
26. ŠKRUPINKOVÁ, A. n.d. Predkladacia správa.
[www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/E2BD3FA9C7179B9CC125737E00368E5A/\\$FILE/predkladacia.doc](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/E2BD3FA9C7179B9CC125737E00368E5A/$FILE/predkladacia.doc) (2008-03-06)
27. VELČEK, M. (2008): Ministerstvo práce chystá sociálne podniky.
http://tvojepeniaz.epravda.sk/sk_pkariera.asp?c=A070807_13200_sk_pkariera_p01
 (2008-04-15)
28. ŽAJA, J. (1998): Vývoj zamestnanosti ekonomicky činného obyvateľstva v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe SR.
<http://www.agris.cz/vyzkum/detai.php?id=105214&iSub=566&PHPSESSID=3e> (2008-02-23)

Dokumenty, zákony, štatistické zdroje

29. Nariadenie Komisie (ES) č. 1897/2000 zo 7. septembra 2000, ktorým sa vykonáva nariadenie Rady (ES) č. 577/1998 o organizácii výberového zisťovania pracovných síl v spoločenstve, ktoré sa týka prevádzkovej definície nezamestnanosti
30. NÁRODNÉ MONITOROVACIE CENTRUM PRE DROGY, 2005. Národná správa pre EMCDDA.
<http://infodrogy.sk/narodnasprava/index.cfm?module=ActiveWebpage&s=05par tA812> (2008-02-23)
31. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky (od 16.10.2002 do 04.07.2006)
<http://romovia.vlada.gov.sk/index.php?ID=918> (2008-02-23)
32. SARIO, 2005, Prílev zahraničných investícií a rozvoj regiónov. 2005.
http://www.sario.sk/swift_data/source/dokumenty/Prilev%20zahranicnych%20invest icii%20a%20rozvoj%20regionov.pdf (2008-03-17)
33. ŠÚ SR, 2007b, Nezamestnanosť podľa Výberového zisťovania pracovných síl v roku 2007. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=8126> (2008-03-06)

34. ŠÚ SR, 2007c, Evidovaná nezamestnanosť v roku 2007, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1934> (2008-03-06)
35. ŠÚ SR, 2007d, Dlhodobá nezamestnanosť podľa dĺžky trvania za roky 1994-2000, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4802> (2008-03-06)
36. ŠÚ SR, 2007e, Nezamestnanosť a dlhodobá nezamestnanosť za roky 1994 – 2006. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4798> (2008-03-06)
37. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2005. http://www.vlada.gov.sk/infoservis_archiv.php?adm_action=13&ID=308 (2008-03-17)
38. ŠÚ SR, 2001, Nezamestnanosť v SR v rokoch 1994 – 2000 podľa výsledkov výberového zisťovania pracovných síl. [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A90CF7A053741E2BC1256A4800476747/$FILE/Zdroj.html) (2008-03-17)
39. Úrad vlády SR. 2005. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva. http://www.vlada.gov.sk/infoservis_archiv.php?adm_action=13&ID=308 (2008-04-15)
40. ÚSTAVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY
41. Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
42. Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov
43. Zákon č. 82/2005 o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní
44. Zákon č. 389/2006 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (novela zákona 5/2004 Z. z.)

Unemployment like social phenomenon, structure of unemployment, the causations, results and the solutions of the problem.

Abstract:

Unemployment became one of the phenomena which influence the development in Slovakia in 1989 very markedly. It predicated destruction of Czechoslovak federation and it affected and still affects all chain of society and political processes like relatively long time strange event with its rapid boom in the begin of 90ties. The goal of bachelor work of which reworked but fundamental part we are publicizing was to show the causes of its formation, factors which affect its development the boldest, approaches and arrangements to its solution in individual season of social political development. The contribution is oriented to chosen questions of unemployment of threatened groups of inhabitants. It is an effort to make a synthesis of fundamental sides of problem. It upraises from theoretic and practice knowledge of specialist from social and economic sciences and from statistical data of relevant institutions which deal with the question of unemployment.

Key words: unemployment, structure of unemployment, threatened groups of inhabitants